

prof. dr hab. Tadeusz Epsztein
Instytut Historii PAN
w Warszawie

Warszawa, dn. 20 marca 2023 r.

**Opinia o dorobku naukowym dr Marzeny Bogus-Spyry
w związku z postępowaniem habilitacyjnym.**

Dr Marzena Bogus-Spyra w 1988 r. uzyskała tytuł magistra w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie na podstawie pracy: „Różne formy mecenatu państwa nad rozwojem edukacji plastycznej dzieci i młodzieży na przykładzie wybranych instytucji i placówek kulturalno-oświatowych” (promotor - prof. dr hab. Andrzej Niekrasz). W 2005 r. została doktorem nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie, na podstawie pracy: „Działalność oświatowa Polaków na Śląsku Cieszyńskim i jej znaczenie dla rozwoju regionu na przykładzie rodu Kotulów (1848– 1956)”. (promotor - prof. dr hab. Stanisław Gawlik). Od ukończenia studiów pracuje w macierzystej uczelni w Częstochowie (Wyższa Szkoła Pedagogiczna, od 2004 r. Akademia im. Jana Długosza, od 2018 r. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza -UJD). Od 2020 r. jest profesorem uczelni na Wydziale Nauk Społecznych UJD.

Począwszy od studiów zainteresowania naukowe Habilitantki skupione były na dwóch kierunkach, początkowo na pedagogice, następnie dodatkowo na historii oświaty, kultury, oraz historii regionalnej Śląska Austriackiego.

Za główne osiągnięcie naukowe Habilitantka uznała zbiór 16 tekstów naukowych: monografii i artykułów. Zbiór ten dr Bogus-Spyra zatytułowała: „Oświata elementarna w procesach modernizacji społeczeństwa do 1918 roku ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli szkół ludowych (na przykładzie pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Austriackim)”.

Powstała już spora literatura poświęcona dziejom oświaty Śląska Cieszyńskiego, ale trzeba podkreślić, że Habilitantka skupiła swoje badania na dziedzinie najsłabiej spenetrowanej – na środowisku nauczycieli szkół elementarnych. W przedstawionych do oceny opracowaniach kluczową rolę pełnią dwie monografie. Pierwsza autorstwa dr Bogus-Spyry: *Nauczyciele szkół ludowych Śląska Cieszyńskiego w XIX i na początku XX wieku. Uwarunkowania prawne i*

zawodowe (Český Těšín / Czeski Cieszyn – Częstochowa 2013, ss. 496, oraz druga praca: *Nauczyciele oraz ich stowarzyszenia na tle dyskursu społecznego w modernizującej się Europie* (Toruń 2019, ss. 552), której współautorem jest Janusz Spyra.

Pierwsza książka jest obszernym opracowaniem monograficznym losów nauczycieli szkół elementarnych na Śląsku Cieszyńskim od początku XIX w. do I wojny światowej. Praca powstała w oparciu o bogatą bazę źródłową. Autorka zrobiła kwerendy w archiwach: w Cieszynie, w Bielsku-Białej, w Warszawie (AGAD), w bibliotekach w Cieszynie (Książnica Cieszyńska), w Czechach w archiwach w Brnie, we Frydku-Mistku, Karwinie i Opawie. Sięgnęła do licznych źródeł drukowanych: zbiorów dokumentów urzędowych, sprawozdań, wydawnictw statystycznych, kalendarzy, pamiętników i prasy. Również wykorzystywała literaturę przedmiotu w różnych językach. Poza jednym zespołem z warszawskiego AGAD nie widzimy w książce żadnych kolekcji rękopisów spoza Śląska. Także nie ma informacji o poszukiwaniach w Wiedniu (poza stronami internetowymi). Czy to oznacza, że brakuje materiałów archiwalnych na temat nauczycieli poza wykorzystanymi kolekcjami? Brakuje na ten temat wyjaśnienia we *Wstępie*.

Konstrukcja pracy jest dość rozbudowana, obejmuje obszerne wprowadzenie oraz cztery części, które podzielone są na poszczególne rozdziały i podrozdziały. Pewne wątpliwości wzbudzają tytuły niektórych części, rozdziałów i podrozdziałów, nie zawsze precyzyjnie informują o zawartości danego fragmentu rozprawy.

Pierwsza część książki zawiera charakterystykę sytuacji prawnej oświaty na Śląsku Cieszyńskim w badanym okresie. Autorka omówiła austriackie ustawodawstwo, organizację szkolnictwa, oświatowe instytucje nadzorcze, typy szkół, dane dotyczące liczebności szkół i sytuację prawną nauczycieli (wszystkich). Druga część poświęcona jest nauczycielom szkół elementarnych, jako grupie społecznej i zawodowej. Nie brakuje tu danych liczbowych na temat liczebności poszczególnych podgrup środowiska w różnym okresie. Jeden z podrozdziałów omawia pochodzenie społeczne i narodowe grupy. W ostatnim rozdziale Autorka zastanawia się nad rolą nauczycieli w środowisku lokalnej inteligencji, też stawia pytanie, czy można nauczycieli szkół elementarnych traktować jako inteligentów. Do tego pytania Autorka będzie jeszcze wracać w kolejnych swoich tekstach, o których piszę niżej.

Część trzecia książki została poświęcona podnoszeniu kwalifikacji, awansom zawodowym i wynagrodzeniom nauczycieli. Przy okazji wynagrodzeń Autorka wspomina również o trudnych warunkach pracy i wynikających z nich problemów zdrowotnych nauczycieli. Ostatnia, czwarta część omawia kilka problemów: dwa pierwsze rozdziały mówią o warsztacie pracy nauczyciela: inspiracjach, metodach i materiałach dydaktycznych; w trzecim rozdziale

scharakteryzowany jest wzór nauczyciela; w czwartym system oceny pracy pedagogów przez oświatowe instytucje nadzorcze (inspektorów), rodzaje nagród i kar. Książka zaopatrzona jest w obszerne posłowie, tabele z danymi statystycznymi, bibliografię, indeks osobowy i streszczenia (angielskie, niemieckie i czeskie).

Autorka omówiła badaną grupę bardzo szczegółowo, biorąc pod uwagę różnorodne aspekty jej losów w XIX i pocz. XX w. Narracja pracy jest wspomagana bogatym materiałem faktograficznym zaczerpniętym z licznych źródeł. Może niektórych informacji w wybranych fragmentach rozprawy jest w nadmiarze, szczególnie danych liczbowych. Chwilami tekst rozbijają komentarze dotyczące wykorzystywanych źródeł – takie informacje powinny być schowane w przypisach. Widać również pewne braki w korekcie językowej książki, np. częste kolokwializmy, czy nadużywanie cudzysłowu, zamiast ścisłych określeń, czy niezgodnie z przyjętymi zasadami, nie bardzo pasują do poważnej rozprawy naukowej¹.

Mimo obszerności materiału zebranego w książce niektóre zagadnienia wymagałyby uzupełnienia lub rozwinięcia. Bardzo ważnym problemem jest kwestia rodowodu społecznego i narodowego grupy. Autorka kwestię tę w książce omawia niezwykle skrótowo, więcej na ten temat napisała we wcześniej opublikowanym artykule: *Model kariery polskiego nauczyciela na Śląsku Cieszyńskim w czasach austriackich*. Pojawia się tam postulat przeprowadzenia dokładniejszej analizy środowiska, szczególnie, że są do tego źródła w postaci zachowanej dokumentacji². Szkoda, że Autorce nie udało się zrealizować tych badań, bo one z pewnością poszerzyłyby naszą wiedzę o obserwowane zbiorowości. Dr Bogus-Spyra zwraca uwagę na chłopski rodowód większości nauczycieli tego regionu, ale nie mówi z jakich grup społecznych pochodziła pozostała część środowiska pedagogicznego.

Bardzo ważnym uzupełnieniem książki *Nauczyciele szkół ludowych...* są fragmenty kolejnej monografii zgłoszonej przez Habilitantkę: *Nauczyciele oraz ich stowarzyszenia....* Dr Marzena Bogus-Spyra jest autorką dwóch części rozprawy (ss. 187-476), omawiających działalność organizacji nauczycielskich na Śląsku Austriackim³. Autorka rozpoczyna część II od opisu struktur ruchu nauczycielskiego i współpracy śląskich organizacji z podobnymi stowarzyszeniami o zasięgu ogólnokrajowym. Następnie charakteryzuje formy aktywności organizacji nauczycielskich (zjazdy, konferencje, współpraca z sejmami krajowymi, prasa,

¹ Czasami na jednej stronie występuje po kilka słów w cudzysłowach, czytelnik musi się domyśleć, czy to jest świadomie użyty kolokwializm, czy cytat źródłowy, tłumaczenie słowa z obcego języka, z gwary, czy jeszcze inny bliżej nieokreślony przypadek, np. na s. 129 (3), 188 (6), 190 (5), 233 (3), 357 (6). Podobne zjawisko w innych tekstach Habilitantki, np. *Inteligencja do „czarnej”...*

² AP w Cieszynie, Komisja Szkolna Księstwa Cieszyńskiego (1918-1922), sygn. 464-795.

³ Autorem pierwszej części książki jest Janusz Spyra. Fragment ten omawia historię organizacji nauczycielskich w monarchii Habsburgów od połowy XIX do I wojny światowej.

wydawnictwa, działalność kulturalna, samopomoc, kasy zapomogowo-pożyczkowe itd.). W części trzeciej analizuje relacje organizacji nauczycielskich ze strukturami administracyjnymi państwa, walkę o pełne prawa polityczne; stanowisko ruchu nauczycielskiego wobec toczących się w kraju sporów politycznych i społecznych. Osobno charakteryzuje grupę pedagogów protestanckich i żydowskich w ruchu nauczycielskim. Opracowanie zamyka rozdział poświęcony współpracy ruchu nauczycielskiego ze społecznościami lokalnymi (gminy). Załącznikiem do tekstu Habilitantki jest aneks w postaci wykazu stowarzyszeń nauczycielskich działających na Śląsku Austriackim. Opracowanie ma wspólną bibliografię z tekstem Janusza Spyry, więc trudno do końca na podstawie tego wykazu ocenić bazę źródłową zebraną przez dr Bogus-Spyrę. Przeglądając jednak przypisy widać dobrze, że cały tekst został oparty na solidnej podstawie dokumentacyjnej zarówno materiałach archiwalnych, jak również na źródłach drukowanych. Konstrukcja tekstu może chwilami budzić pewne wątpliwości, np. czy podrozdział *Krajowe i okręgowe konferencje* nie powinien znajdować się w rozdziale mówiącym o relacjach stowarzyszeń nauczycielskich z administracją państwową, gdyż konferencje były organizowane przez władze centralne. Monografia jest przepełniona licznymi informacjami dotyczącymi wielu aspektów działalności organizacji oświatowych. Niektóre problemy powtarzają się w różnych miejscach narracji, np. walka o sprawy płacowe, prawa, kwestie językowe itd. Czytelnik musi przeczytać całą pracę, aby te problemy zebrać i w całości przeanalizować. Czy nie lepiej byłoby ważniejsze kwestie, często poruszane w dokumentach różnych organizacji (np. sprawozdaniach) wyodrębnić i omówić w jednym miejscu?

Z omówionymi wyżej monografiami ściśle wiążą się pozostałe teksty zgłoszone do oceny, jako główne osiągnięcie naukowe Habilitantki. Większość z nich bezpośrednio nawiązuje do konkretnych fragmentów obu monografii. Niektóre uzupełniają i rozwijają wybrane zagadnienia. Wspomniałem już o jednym artykule, teraz wymienię dalsze. Omówienie statusu prawnego nauczycieli znajdziemy w artykule: *Prawne uregulowania zawodu nauczyciela szkół elementarnych w ustawodawstwie Śląska Austriackiego w XIX wieku*. Oczywiście to zagadnienie Autorka omawia także w swojej monografii (s. 68). Bardzo ważnym uzupełnieniem monografii *Nauczyciele szkół ludowych...* jest artykuł wydany dwa lata później *Statystyczne podstawy badań społeczności nauczycieli szkół ludowych Śląska Austriackiego (1869–1914). Zalety i ograniczenia źródeł*. Zawiera on charakterystykę urzędowych źródeł statystycznych dotyczących środowiska nauczycielskiego. Autorka umieściła w nim również kilka tabel ilustrujących zmiany w liczebności nauczycieli w II poł. XIX i na pocz. XX w.

O aktywności na polu organizacyjnym (stowarzyszenia) Habilitantka pisze w: a) *W drodze do społeczeństwa obywatelskiego – rola związków nauczycielskich na Śląsku Austriackim w*

drugiej połowie XIX i na początku XX wieku; b) *Polskie Towarzystwo Pedagogiczne na tle innych stowarzyszeń nauczycielskich regionu. Stan tworzenia i pierwsze lata działalności*; c) *Schiller, nebo Komenský? Učitelské organizace ve Frýdku a okolí před rokem 1918*

Jeden z teksów Habilitantka poświęciła programom nauczania w szkołach ludowych: *Prowincjonalny nauczyciel a poznawanie i nauczanie historii w szkole ludowej na Śląsku Cieszyńskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Autorka omówiła tu nie tylko programy nauczania, ale również ich źródła, nowatorskie inspiracje, sylwetki autorów tekstów dydaktycznych.

W monografii *Nauczyciele szkół ludowych...* Autorka zastanawia się nad miejscem badanej grupy wśród lokalnych elit, jej znaczeniem w procesach modernizacyjnych, przemianach kulturowych i narodowościowych. Do tego tematu nawiązuje w artykułach: a) *Inteligencja „od czarnej roboty”, czyli rola nauczycieli szkół elementarnych w modernizującym się społeczeństwie Śląska Cieszyńskiego w 2 połowie XIX i na początku XX wieku*; b) *Teachers' unions and their role in the process of modernization (on the example of Austrian Silesia till 1918)*; c) *W drodze do społeczeństwa obywatelskiego – rola związków nauczycielskich na Śląsku Austriackim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*; d) *Incomplete Intelligentsia: Efforts of Folk Teachers to Improve Their Social Status within the Habsburg Monarchyp*.

Wartościowe porównanie sytuacji prawno-zawodowej, społecznej i materialnej nauczycieli ludowych w trzech zaborach w XIX i na pocz. XX w. Habilitantka zamieściła w artykule, *Nędza z bidą w parze idą. O sytuacji nauczycieli w XIX wieku*.

Habilitantka badała także szkoły prywatne na Śląsku: *Prywatne szkoły elementarne na Śląsku Cieszyńskim pod koniec XIX i na początku XX wieku*, ogólnie omawiając ich genezę, charakter i strukturę.

Syntetyczny opis dziejów szkolnictwa elementarnego w badanym regionie znajdziemy w artykule *Elementarní školství*.

Ostatnim zgłoszonym tekstem z głównego osiągnięcia badawczego jest obszerne wprowadzenie (*Kartki nie tylko dla biografy, czyli Dziennik Andrzeja Cinciały z lat 1846-1853*) do edycji źródłowej *Dziennika 1846-1853*⁴ Andrzeja Cinciały (1825-1898), prawnika, etnografa, działacza narodowego, założyciela „Tygodnika Cieszyńskiego (Cieszyn 2015, ss. 927)⁵. Habilitantka nie tylko napisała wstęp, ale także opracowała i przygotowała do druku rękopiś Cinciały. Diariusz jest niezwykle cennym źródłem historycznym, nie tylko do dziejów

⁴ Rkps ze zbiorów Archiwum PAN w Warszawie.

⁵ Andrzej Cinciała, *Dziennik 1846-1853*, cz. 1 i 2, wyd. Marzenia Bogus, Cieszyn 2015, ss. 927.

Śląska Cieszyńskiego, jego społeczności i kultury, ale jednocześnie zawiera wiele informacji o innych częściach monarchii Habsburgów. Poważnie uzupełnia informacje znajdujące się w *Pamiętniku Cinciały*, opublikowanym przed wojną (Katowice 1931). Jest też ważnym zabytkiem polszczyzny śląskiej poł. XIX w. Należy podkreślić, że edycja dr Bogus-Spyry spotkała się z entuzjastycznymi recenzjami badaczy. Dr Marcin Jarząbek z UJ napisał o niej: „Przechodząc do oceny samej edycji źródła, warta podkreślenia i uznania jest staranność wydawnicza z jaką opracowano Cinciałowy rękopis. Poprzedzają go dwa obszernie wprowadzenia: ciekawy i rzetelny tekst [ponad 80 stron – przyp. T.E.] Marzeny Bogus o samym autorze i kolejach losu jego dziennika oraz artykuł Zbigniewa Grenia o językowych własnościach języka, którym w dzienniku posługiwał się późniejszy wydawca śląskich przysłów i pieśni.”⁶ Bardzo podobnie oceniła edycję *Dziennika* Prof. Barbara Szargot z Uniwersytetu w Częstochowie: „tomy przygotowane przez Marzenę Bogus są bardzo staranne. Praca edytorki nie była łatwa, nie tylko ze względu na konieczność borykania się z nieczytelnością rękopisu (co jest, niestety bolączką wszystkich badaczy mierzących się z podobnymi zadaniami), ale też na jego «wielojęzyczność»[...] Marzena Bogus należy się szacunek – wzorowo poradziła sobie z wyzwaniem stawianymi przez tekst.”⁷ A prof. Marek Czapliński napisał: „Podziwu godna jest staranność edytorska, z jaką M. Bogus podjęła się swojego dzieła udostępnienia tekstu pisanego w dziś często niezrozumiałym języku, rozszyfrowania skrótów imion i nazwisk wymienianych. Tam gdzie było to możliwe, podaje podstawowe informacje biograficzne osób napotykanych na kartach dziennika, co nie było łatwe, gdyż wymagało doskonałej znajomości przeszłości zarówno Śląska Cieszyńskiego, jak i Krakowa, czy Małopolski.”⁸

Do samego wstępu dr Bogus można mieć kilka drobnych uwag. Czytelnik otwierający tak cenne źródło szuka na początku biografii autora. Niestety dane biograficzne zostały wymieszane z analizą diariusza i zabrakło w nich m.in. szerszych informacji o dzieciństwie i rodzinie Cinciały itd. Być może Autorce nie udało się ich odszukać, ale warto byłoby o tym napisać. Opis fizyczny podstawy edycji zamiast pojawić się w nocie edytorskiej, lub na początku *Wprowadzenia*, ginie gdzieś w dolnym przypisie, w przypadkowym miejscu artykułu (s. 78).

Podsumowując uwagi dotyczące głównego osiągnięcia naukowego Habilitantki należy podkreślić, że cały zbiór przedstawionych tekstów zawiera oryginalne opracowania dotyczące

⁶ „Kwartalnik Historyczny”, R. 125, nr 3 (2018), s. 778.

⁷ „Sztuka Edycji”, nr 1/2019, s. 215.

⁸ „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t 71, 2016, s. 163.

historii oświaty na Śląsku Austriackim ze szczególnym uwzględnieniem środowiska nauczycielskiego szkół ludowych. Jest to pierwsze tak kompletne i szczegółowe ujęcie monograficzne tematu z wykorzystaniem dostępnych źródeł i literatury przedmiotu. Badania dr Bogus-Spyry nie tylko poszerzają naszą wiedzę, ale również wprowadzają nowe zagadnienia i ich interpretacje. Habilitantka w swoich badaniach nie ogranicza się w śledzeniu wyłącznie problemów polskiej społeczności regionu. Otrzymaliśmy w pracach dr Bogus-Spyry obraz zbiorowości wielonarodowej, o złożonym rodowodzie społecznym i kulturowym. Można tylko żałować, że Autorka w swoich badaniach nie pogłębiła tematyki związanej z analizą społeczną grupy, jej rodowodu, ewolucji w badanej epoce. Dr Bogus-Spyra pokazała różnice pomiędzy środowiskami nauczycielskimi (polskie, czeskie, niemieckie, katolickie, protestanckie), ale nie do końca odpowiada na pytanie, jakie były źródła podziałów i barier pomiędzy tymi podgrupami, np. skąd się brało pewne opóźnienie organizacyjne po stronie polskich związków nauczycielskich, dlaczego Śląsk Cieszyński miał gorsze wyniki edukacyjne, niż pozostałe części regionu (śląskiego)? Władze administracyjne (lokalne, centralne?) nie były przychylnie dla polskiej oświaty, ale czy również na kondycję polskiej oświaty nie wpływało zaplecze społeczne, czym się różniło od pozostałych?

Biorąc pod uwagę, że opracowania dr Bogus-Spyry dotyczą typowego pogranicza różnych kultur powinny w większym stopniu odwoływać się do porównań z podobnymi zjawiskami w innych regionach Europy Środkowej i Wschodniej, a przynajmniej w zaborze austriackim, np. w Spiszu i Orawie, czy w Galicji Wschodniej.

Oprócz omówionego wyżej zbioru tekstów Habilitantka jest autorką ponad 40 artykułów w czasopiśmie i książkach zbiorowych oraz jednej książki (*Kotulowie i ich działania oświatowe na Śląsku Cieszyńskim w XIX i XX wieku*, Ostrava 2006 (ss. 279) – książka powstała w oparciu o rozprawę doktorską). Opracowania te również w dużym stopniu dotyczą historii oświaty i Śląska Cieszyńskiego XIX i pocz. XX w. Trzeba jednak zaznaczyć, że dr Bogus-Spyra interesuje się także innymi zagadnieniami. Opublikowała artykuł naukowe poświęcone historii sztuki i kultury, np. o młodzieńczej twórczości artystycznej Tadeusza Kościuszki: *Juwenilia jako narracja. Rysunki Tadeusza Kościuszki w zbiorach polskich, czy o Najstarszych wizerunkach Jana Długosza*. A także o pasji kolekcjonerskiej kupca cieszyńskiego Brunona Konczakowskiego: *Die Sammelleidenschaft des teschener Kaufmanns Bruno Konczakowski (1881–1959)*.

Habilitantka ma również doświadczenie w redakcji tekstów obcych. Opracowała (redakcja) tom zbiorowy: *Język – szkoła – przestrzeń jako determinanty rozwoju kultury Śląska*

Cieszyńskiego / Jazyk – škola – prostor jako determinanty kulturního vývoje Těšínského Slezska, red. M. Bogus, Czeski Cieszyn / Český Těšín 2012.

Dr Bogus-Spyra jest także autorką kilku recenzji, w tym szerszej analizy pracy Grzegorza Studnickiego, *Śląsk Cieszyński: obrazy przeszłości a tożsamość miejsc i ludzi*, Katowice, 2015 (ss. 542)⁹. W artykule Autorka starała się krytycznie ocenić treść książki, jednak na początku trochę zabrakło informacji o celach i metodach badawczych rozprawy autora. Z recenzji nie dowiemy się, dlaczego autor oparł swoje dzieło tylko na materiałach drukowanych, dodając do nich wyłącznie informacje z kilku wywiadów. Przy dokładnym omówieniu pracy naukowej też powinno być pytanie o brak indeksów i o nie do końca profesjonalną bibliografię.

Habilitantka opublikowała również artykuł recenzyjny pt. *O možnostiach i ograniczeniach metody reprezentatywnej w badaniach nad historią oświaty*, omawiający książkę: Petra Kadleca, *Střední školy a jejich studenti. K formování inteligence na severní Moravě a ve Slezsku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, Ostrava 2013 (ss. 430)¹⁰, także jest autorką recenzji dwóch tomów zbiorowych: *Studia z teorii i historii wychowania oraz nauk pokrewnych. Tom jubileuszowy poświęcony Profesor Wiesławie Korzeniowskiej*, red. Urszula Szuścik, Katowice-Cieszyn-Ustroń 2010¹¹ oraz *Bogumił Hoff (1829-1894) „odkrywca” Wisły*, red. Renata Czyż, Wisła 2014 (ss. 136).

Habilitantka przygotowała też kilka recenzji wydawniczych.

Dr Bogus-Spyra zajmuje się również biografistyką. Na uwagę zasługuje jej opracowanie dotyczące Jerzego Kotuli, księgarza i wydawcy, wybitnego działacza społecznego ze Śląska Cieszyńskiego. Autorka zebrała w tym artykule sporo nowego materiału, wykorzystując m.in. korespondencję Kotuli z Józefem I. Kraszewskim, Władysławem Bełzą. Znacznie poszerzyła w nim naszą wiedzę, szczególnie w stosunku do niekompletnego biogramu Kotuli, Ludwika Brożka z *Polskiego Słownika Biograficznego*. Jest również autorką kilku innych biogramów wybitniejszych postaci związanych ze Śląskiem Cieszyńskim, np. Armanda Karella (1843-1915), Valentina Koschuta (1844-1916), Bernarda Kotuli (1874-1915), Brunona Kotuli (1898-1961), Jerzego Kotuli (1855-1889), Karla Riedela (1829-1877), Adama Ruscha (Rusza) (1817-1887), Gustava von Zeyneka (1837-1901). Trzeba podkreślić, że większość wspomnianych tekstów została opracowana z wykorzystaniem obszernej bazy źródłowej, w tym także materiałów archiwalnych.

⁹ „Pamiętnik Cieszyński”, t. 21, 2016, s. 145-151.

¹⁰ „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t. 70, 2015, s. 129-134.

¹¹ „Pamiętnik Cieszyński”, t. 21, 2016, s. 152-155.

Dr Bogus-Spyra swoje prace publikuje zarówno w języku polskim, jak również w angielskim, niemieckim i czeskim. Niektóre teksty wyszły drukiem w czasopismach wysoko punktowanych (np. w „Acta Poloniae Historica”). Część jej publikacji ukazała się za granicą, np. w Czechach, w Niemczech.

Habilitantka brała udział i wygłaszała referaty na 10 konferencjach międzynarodowych i 5 krajowych. Była też współorganizatorem kilku konferencji, w tym dwóch zagranicznych.

Dr Bogus-Spyra była kierowniczką dwóch grantów. W latach 2010-2013 projektu badawczego nr N N 106 224238: „Nauczyciele szkół ludowych Śląska Cieszyńskiego na tle inteligencji lokalnej w XIX w. i na początku XX w.”, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W latach 2014-2019 projektu NCN nr UMO-2013/11/B/HS3/04478. OPUS 6: „Nauczyciele oraz ich stowarzyszenia na tle dyskursu społecznego w modernizującej się Europie (na przykładzie Śląska Austriackiego)” (środki przyznane: 104 650 zł).

Członkinią trzech innych projektów naukowych, w tym projekt (NPRH nr 0402/NPRH9/H11/88/2021), pt. „Walka, rywalizacja, koegzystencja. Źródła do dziejów wyznaniowych Śląska Cieszyńskiego (od XVI do połowy XIX wieku). Kontynuacja procesu edycji źródeł historycznych w ramach transgranicznej serii wydawniczej *Bibliotheca Tessinensis*” – który jest w trakcie realizacji (2022-2027).

Uczestniczyła również w zagranicznych projektach naukowych, m.in. była członkiem zespołu realizującego grant GA ČR 13-28086S „Historický proces modernizace (na příkladu Rakouského Slezska)”, lata trwania: 2013–2019, Grantová agentura České republiky, kierownik Aleš Zářický, Ph.D., Ostravská univerzita v Ostravě.

Pięciokrotnie wyjeżdżała na staże naukowe do Czech (Uniwersytet w Ostrawie i Archiwum w Ostrawie). Szczególnie bliską współpracę naukową Habilitantka utrzymuje z Uniwersytetem w Ostrawie. Również współpracuje z Kongresem Polaków w Czechach.

Ma także duże doświadczenie dydaktyczne, gdyż od studiów pracuje na macierzystej uczelni w Częstochowie.

Zasiada w Radzie Naukowej „Pamiętnika Cieszyńskiego”, a także jest członkinią Kolegium Redaktorów czasopisma: „International Scientific Journal Education and Science”, „Міжнародний науковий журнал Освіта і Наука”, sekcja: nauki humanistyczne i społeczne, (Humanities and Social Sciences) (Гуманітарні і соціальні науки) - Мукачівський Державний Університет України, Uniwersytet im. Jana Długosza w Częstochowie.

Należy podkreślić, że Habilitantka posiada obok dokonań w dyscyplinie historia, znaczny dorobek w dyscyplinie pedagogika, zarówno publikacje drukowane, jak udział w konferencjach i projektach badawczych.

Konkluzja

Dr Bogus-Spyra jest uznaną specjalistką od historii oświaty Śląska Cieszyńskiego w XIX i na pocz. XX w. Głównym zagadnieniem, które Habilitantka szczegółowo przebadła to losy środowiska nauczycielskiego szkół ludowych na tym terenie. Zajmowała się również rozwojem szkolnictwa elementarnego. Niewątpliwie te badania stanowią ważny wkład do historiografii i mają wymiar międzynarodowy, a szczególnie istotne są dla historiografii polskiej i czeskiej.

W mniejszym stopniu w swojej twórczości poruszała inne problemy. Także niewątpliwie pewnym mankamentem dorobku Habilitantki jest regionalizm. Zdecydowanie niechętnie i rzadko w swoich poszukiwaniach historycznych dr Bogus-Spyra wykraczała poza granice Śląska Austriackiego.

Trzeba jednak podkreślić, że posiada dojrzały warsztat naukowy. Jej opracowania są przygotowywane w oparciu o urozmaiconą bazę źródłową, wielojęzyczną, w której nie brakuje dokumentów rękopiśmiennych, źródeł drukowanych i bogatej literatury przedmiotu, także najnowszych publikacji. W swoim dorobku naukowym ma zarówno książki, jak i liczne artykuły. Jest również Autorką dużej publikacji źródłowej.

Prowadzi aktywną działalność naukowo-organizacyjną krajową i zagraniczną na różnych polach (granty, konferencje, redakcje czasopism, różne projekty wydawnicze itd.). Za swoją aktywność zawodową była już wielokrotnie nagradzana i wyróżniana.

Podsumowując moją opinię nie mam wątpliwości, że ogólny dorobek naukowy dr Marzeny Bogus-Spyry, w tym także w/w główne osiągnięcie Habilitantki zgłoszone w niniejszym przewodzie habilitacyjnym, spełnia wymogi określone w art. 219 ustęp 1 pkt 2 i 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). Dlatego wnoszę o dopuszczenie dr Marzeny Bogus-Spyry do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

